

Пролог

Галактична Імперія занепадала.

Це була колосальна імперія, що простягалася від краю до краю могутньої мультиспіралі під назвою Чумацький Шлях. Її занепад теж був колосальним і тривалим.

Вона занепадала протягом багатьох століть, перш ніж певна людина виявила цей процес. Це був чоловік на ім'я Гарі Селдон — єдине втілення творчих зусиль серед поступового занепаду. Він розробив та довів до найвищого рівня науку психоісторію.

Психоісторія вивчала проблеми, пов'язані не з людиною, а з ма-сами. Це була наука про натовпи, про мільярдні натовпи. Вона могла передбачити реакції на подразники з такою ж точністю, як наука менших масштабів спрогнозувати рикошет більярдної кулі. Реакцію однієї людини можна передбачити і без відомих математиків; реакція мільярду людей — це вже щось зовсім інше.

Гарі Селдон розрахував соціальні та економічні тенденції того часу, спостерігаючи за кривими графіків, і передбачив невпинний та дедалі швидший занепад цивілізації і перерву тривалістю у тридцять тисяч років, потрібну для того, щоб із руїн могла постати нова Імперія.

Було вже занадто пізно, щоб спинити цей занепад, але ще можна було скоротити період варварства. Селдон заклав «на протилежних кінцях Галактики» дві Фундації, а їхнє розташування було спроектовано так, щоб за короткий проміжок у тисячу років події сплели та об'єднали їх, змусивши створити більш сильну, тривалу та милосердну Другу Імперію.

У книжці «Фундація» розповідається історія однієї із цих Фундацій у перші два століття її існування.

Вона починалася з поселення науковців-фізиків на Термінусі — планеті, що перебуває наприкінці одного зі спіральних рукавів Галактики. Відокремлені від безладу Імперії, вони працювали укладачами універсального компендіуму знань, «Галактичної енциклопедії», не знаючи про свою серйознішу роль, передбачену для них вже померлим Селдоном.

Коли Імперія загинула, віддалені регіони прибрали до рук незалежні «королі». Вони стали загрозою для Фундації. Однак, зіштовхуючи цих дрібних правителів між собою, Фундації під керівництвом Сальвора Гардіна вдавалося зберігати хитку незалежність. Чи не єдині, хто володів ядерною енергетикою серед світів, що вже втратили свій науковий потенціал та повернулися до нафти й вугілля, вони навіть спромоглися домогтися панування. Фундація стала «релігійним центром» для сусідніх королівств.

Поступово Фундація створила торговельну економіку, тоді як укладання «Енциклопедії» відсунулося на другий план. Продаючи ядерні пристрої, настільки компактні, що Імперія не змогла б їх відтворити навіть у період свого розквіту, торговці Фундації проходили сотні світлових років через Периферію.

За часів Гобера Меллоу, першого Короля Торгівлі Фундації, були створені методи економічної війни — настільки успішні, що вдалося перемогти Корелліанську Республіку, незважаючи на те, що вона отримувала допомогу від однієї з віддалених провінцій залишків Імперії.

За двісті років Фундація стала наймогутнішою державою в Галактиці, за винятком решток Імперії, яка була сконцентрована у внутрішній третині Чумацького Шляху і досі контролювала три чверті населення та багатств Всесвіту.

Здавалося неминучим, що наступна загроза, з якою матиме справу Фундація, — це останній удар вмираючої Імперії.

Шлях для битви між Фундацією та Імперією має бути звільнений.

Частина I. ГЕНЕРАЛ

БЕЛ РІОС — ...Протягом своєї відносно короткої кар'єри Ріос заслужив звання «Останній з імперців» не дарма. Дослідження його кампаній свідчать, що завдяки своїм стратегічним здібностям він дорівнює до П'юріфоя¹, а в умінні маніпулювати людьми — перевершував його. Те, що він народився у період занепаду Імперії, стало на заваді його прагненню зрівнятися з досягненнями П'юріфоя як завойовника. Однак він мав такий шанс, коли став першим з імперських генералів, що кинув виклик Фундації...

Галактична енциклопедія²

1. У пошуках чарівників

Бел Ріос подорожував без охорони, що аж ніяк не відповідало вимогам двірського етикету до командувача флоту, який стояв у все ще похмурій зоряній системі на кордоні Галактичної Імперії.

Але Бел Ріос був молодим та енергійним — доволі енергійним, щоби стриманий та розважливий двір вислав його майже на край Всесвіту, — і до того ж достатньо допитливим. Завдяки саме цій своїй рисі він був заінтригований дивними та неймовірними

¹ Імовірно, автор проводить паралелі з Джоном П'юріфоем (1907–1955) — американським дипломатом, що був послом у Греції, Гватемалі та Таїланді у першій половині 1950-х років. Під час роботи у Греції та Гватемалі досяг успіхів у боротьбі з впливом комуністів (в останній країні допоміг здійснити державний заколот). *(Тут і далі прим. пер., якщо не зазначено інше.)*

² Усі цитати з «Галактичної енциклопедії» взяті з дозволу видавців з її 116-го видання, опублікованого 1020 р. е.ф. видавництвом «Encyclopedia Galactica Publishing Co» (Термінус) з дозволу видавців. *(Прим. авт.)*

розповідями, що химерно поширювали сотні людей і про які чували тисячі. Інші ж дві якості привертали можливість військової пригоди. Ця комбінація і взяла над ним гору.

Він виліз зі старомодної наземної автівки, яку десь був конфіскував, і підійшов до занедбаного маєтку, що становив мету його подорожі. Трохи почекав. Фотоелемент, що сканував вхід, ще працював, але двері відчинили вручну.

Бел Ріос усміхнувся старому.

— Я — Ріос...

— У впізнав вас, — старий непривітно глянув на нього, не виявивши ані найменшого здивування. — У якій ви справі?

Бел Ріос відступив на крок на знак послуху.

— У справі миру. Якщо ви Дуцем Барр, прошу вас про розмову.

Дуцем Барр став збоку, і всередині засвітилися стіни. Генерал увійшов до будинку, де було світло, ніби вдень.

Він торкнувся стін кабінету, а потім подивився на свої пучки.

— У вас і таке є на Сивенні?

Барр скупно усміхнувся.

— Думаю, що не скрізь. Я намагаюся ремонтувати самотужки все, що зможу. Мушу вибачитися за те, що вам довелося чекати біля дверей. Автоматичний пристрій фіксує відвідувача, але вже не відчиняє двері.

— Не вдалося полагодити? — у голосі генерала чулося ледь помітне глузування.

— Деталей вже ніде не дістанеш. Сідайте, сер. Вип'єте чаю?

— На Сивенні? Мій любий пане, не випити тут чаю — це кинути виклик суспільним звичаям.

Старий патрицій безгучно позадкував, повільно вклонившись, — звичай, що належав до церемоніальної спадщини, залишеної аристократією кращих часів минулого століття.

Ріос глянув услід господарю і відчув, що його завчена світськість трохи похитнулася. Його освіта та досвід були суто військовими. Хай як банально це виглядало, він безліч разів дивився смерті в очі; але це була смерть звичного і матеріального характеру. Отже, не мало дивувати, що славетний лев Двадцятого Флоту раптом відчув себе непевно у затхлій атмосфері старовинної кімнати.

Генерал побачив маленькі темні коробки кольору слонов'ячої кістки, вишикувані на полицях, — імовірно, книжки. Їхні заголовки були йому незнайомі. Він здогадався, що велика конструкція в іншому

кінці кімнати — це приймач, який за потреби перетворював книжки на звукове кіно. Він ніколи не бачив цей процес, але чув про нього. Колись йому розповідали, що у золоту добу, коли Імперія охоплювала усю Галактику, у кожних дев'яти будинках із десяти були такі приймачі і такі ряди книжок.

Але тепер за її кордонами потрібно було наглядати, а книжками цікавилися лише старі. Та й загалом, половина історій про старі часи — це вигадка. Більше, ніж половина.

Принесли чай, і Ріос усівся. Дуцем Барр підняв свою чашку.

— Ваше здоров'я.

— Дякую. І ваше.

Дуцем Барр неквапливо сказав:

— Кажуть, що ви молодий. Скільки вам, тридцять п'ять?

— Майже вгадали. Тридцять чотири.

— Тоді, — сказав Барр, м'яко наголошуючи на цьому, — краще буде, якщо я відразу вас попереджу, що не володію жодними любовними чарами, настоянками чи приворотним зіллям. І жодним чином не здатен вплинути на прихильність молодої леді, яка могла вам сподобатися.

— Мені не потрібні жодні штучні добавки на зразок цих, сер. — У голосі генерала чулися зарозумілість та веселощі. — А що, до вас часто звертаються з такими проханнями?

— Достатньо часто. На жаль, недосвідчена публіка зазвичай плутає науку із чаклунством, а особисте життя, схоже, видається їм таким, що найбільше потребує втручання магічного ремесла.

— Як на мене, це природно. Але я з ними не згоден. У мене наука асоціюється лише з відповідями на складні запитання.

Сивенець похмуро відповів:

— Можливо ви так само помиляєтеся, як і вони!

— Може й так. А може й ні. — Генерал поставив свою чашку у конусоподібний футляр, і вона наповнилася. Він укинув туди запропоновану ароматичну капсулу. Тихенько булькнувши, вона впала на дно. — А скажіть мені, патрицію, хто ж тоді чарівники? Справжні чаклуни?

Барр, здавалося, здивувався, почувши це застаріле слово. І сказав:

— Немає жодних чарівників.

— Але ж люди про них говорять. По всій Сивенні ширяться байки про них. Навколо них виникають цілі культу. Є якийсь дивний

зв'язок між цим і тими вашими земляками, які мріють про старі часи і верзуть усіякі нісенітниці про давнину та про те, що вони називають свободою і самостійністю. Зрештою, це може стати загрозою для держави.

Старий похитав головою.

— Навіщо ви мене про це питаєте? Ви відчули загрозу маленького бунту зі мною на чолі?

Ріос стенив плечима.

— Ні, аж ніяк. Хоча це не така вже й безглузда думка. Ваш батько колись був вигнанцем, а ви самі — шовіністом та патріотом. Із мого боку не дуже ввічливо про це нагадувати, проте від мене вимагають цього обставини справи. Але чи існує зараз якась змова? Бо я маю сумнів. За останні три покоління із Сивенни вибили саму думку про це.

Старий насилу відповів:

— Як господар, теж буду не дуже делікатним. Нагадаю вам, що колись намісник був про бездушних сивеннців такої самої думки, як і ви. За наказом цього намісника мій батько став жебраком-втікачем, брати — мучениками, а сестра вчинила самогубство. Але цей намісник потім вмер жажливою смертю від рук тих самих порабських покірних сивеннців.

— О так, тут ви майже зачепили те, про що я хотів сказати. Вже три роки, як загадкова смерть цього намісника не є для мене загадкою. В його особистій охороні служив один молодий солдат, що повадився доволі цікаво. Цим солдатом були ви, але гадаю, немає потреби наводити подробиці.

Барр залишився незворушним.

— Немає. Що ви пропонуєте?

— Щоб ви відповіли на мої запитання.

— Тільки без погроз. Я вже достатньо старий, щоб життя означало для мене надто багато.

— Мій дорогий сер, зараз важкі часи, — багатозначно сказав Ріос, — а ви маєте дітей та друзів. Маєте країну, заради якої ви у минулому урочисто виголошували промови про любов та відчайдушність. Заспокойтеся, якщо мені й треба буде застосувати проти вас силу, то не задля такого безглуздя, як ваша смерть.

Барр холодно спитав:

— Чого ви хочете?

Ріос заговорив, тримаючи в руці порожню чашку:

— Послухайте мене, патрицію. Зараз такі часи, коли найуспішніші солдати — це ті, які проводять урочисті шикуння у святкові дні біля імператорського палацу і супроводжують блискучі прогулянкові кораблі, що допроваджують його імператорську величність на літні планети. Я... невдаха. Я є невдахою у тридцять чотири роки, і залишатимуся ним далі. Бо, як бачите, я люблю битися.

Ось чому мене послали сюди. Я занадто неспокійний для двору. Я вибиваюся з їхнього етикету. Я викликаю роздратування в модників та королівських адміралів, але маю хист керувати людьми та кораблями, тому мене не легко позбутися. Тож Сивенна для мене є певним заміником. Це прикордонний світ, бунтівна та безплідна провінція. Вона розташована далеко — достатньо далеко, щоб задовольнити всіх.

І тому я байдикую. Тут немає бунтів, які потрібно придушувати, і прикордонні намісники наразі не повстають, принаймні відтоді, як славної пам'яті покійний батько його імператорської величності покарав Маунтеля Парамея, щоб іншим була наука.

— Сильний Імператор, — пробурмотів Барр.

— Так, і нам таких потрібно більше. Він мій господар, затямте це. Пам'ятайте, що я дбаю про його інтереси.

Барр безтурботно стенив плечима.

— Але як це стосується нашої розмови?

— Я продемонструю вам це двома словами. Чарівники, про яких я згадував, приходили здалеку, де мало зірок...

— Де мало зірок, — процитував Барр, — а між ними тече холодний космос.

— Це поезія? — насупився Ріос. Вірші видалися йому недоречними цієї миті. — Так чи так, вони з Периферії — з єдиного місця, де я можу вільно битися за славу Імператора.

— І в такий спосіб служити інтересам його імператорської величності і задовольнити власне прагнення узяти до рук зброю.

— Саме так. Але я повинен знати, з ким битимуся. І тут ви можете мені допомогти.

— Чому ви так вирішили?

Ріос неквапом їв тістечко.

— Бо протягом трьох років я відстежував кожен поголос, кожен міф, кожна дрібничку, що стосується чарівників. І з усього архіву інформації, який я зібрав, є лише два окремі факти, що узгоджуються між собою, а отже, є достеменними. Перший — це те, що

чарівники приходять з краю Галактики, що навпроти Сивенни. Другий — що ваш батько якось зустрів щонайсправжнісінького чарівника і розмовляв із ним.

Старий сивеннець дивився на нього незмигну, і Ріос продовжив:

— Вам краще розповісти мені все, що знаєте...

Барр задумливо відповів:

— Було би цікаво розповісти вам деякі речі. Це буде мій власний психоісторичний експеримент.

— Який експеримент?

— Психоісторичний. — На обличчі старого з'явилася неприємна посмішка. Потім він рішуче додав: — Краще випийте ще чаю. Розмова буде довгою.

Він вмонтував на м'яких подушках крісла. Світло від стін набуло відтінків рожевого та кольору слонової кістки, і навіть дещо злагіднило суворий профіль солдата.

Дуцем Барр почав:

— Мої знання — це результат двох принагідних факторів: я є сином свого батька і уродженцем цієї країни. Все почалося понад сорок років тому, невдовзі після великої різанини, коли мій батько був вигнанцем у лісах на півдні, а я — стрільцем в особистому флоті намісника. Це, до речі, той самий намісник, який наказав вчинити цю різанину, а згодом помер такою страхітливою смертю.

Барр похмуρο усміхнувся і продовжив:

— Мій батько був патрицієм Імперії та сенатором Сивенни. Його звали Онум Барр.

Ріос нетерпляче втрутився:

— Я дуже добре знаю обставини його вигнання. Можете не вдаватися у подробиці.

Сивеннець проігнорував його слова і продовжив:

— Під час вигнання до нього прийшов мандрівник, купець із краю Галактики. Це був молодий чоловік, який говорив із дивним акцентом, нічого не знав про недавню історію Імперії і мав власне силове поле.

— Власне силове поле? — пильно глянув на нього Ріос. — Ви говорите дивовижні речі. Наскільки потужним має бути генератор, щоб він міг ущільнити поле до розмірів однієї людини? О Велика Галактико, та невже він возив із собою п'ятдесят тисяч міріатонн ядерного палива у маленькому візочку?

Барр тихо сказав: